

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/309486839>

Essence, types and characteristics of human communication (BG)

Article · January 2015

CITATIONS

0

READS

203

1 author:

Ivaylo Karageorgiev

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

7 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Argumentative Effect of Non-verbal Communication [View project](#)

Същност, видове и особености на човешката комуникация

Абстракт: В статията се разглежда темата за същността на човешката комуникация, нейните видове и особености. Обект на изследването е комуникацията като явление, а негов предмет – етимологията и семантиката на понятието „комуникация“, както и различните видове комуникационни взаимодействия (междупersonно, масово) и техните особености. Акцентът на статията е поставен върху приликите и разликите в значенията на термините „общуване“ и „комуникация“, върху природата на процеса на общуването, разгледан през призмата на социологията, социалната психология и реториката, както и върху функциите, характерни за този процес (познавателна, емоционална, интеракционна). Обръща се внимание на целите при междупersonната и масовата комуникация, на мотивите и условията, необходими за осъществяване на поведенческия акт на общуването, както и на комуникационните канали, по които се предават и приемат информацията, нагласите и идеите между хората. Поради ограничения обем на изложението, авторът си поставя за цел не да обхване изцяло всички проучвания, извършени до момента, а да посочи основните схващания и гледни точки по отношение на поставените проблеми.

Ключови думи: общуване, комуникация, комуникатор, комуникационно взаимодействие, междупersonно общуване, масово общуване, комуникационен канал

Essence, types and characteristics of human communication

Ivaylo Karageorgiev

Abstract: The topic laid in this article is about the essence of human communication, its types and characteristics. Object of the study is the communication as a phenomenon and its subject - the etymology and semantics of the concept of *communication* and also the various types of communication interactions (interpersonal, mass) and their characteristics. The focus of the article is placed on the similarities and the differences in the meanings of the terms *conversation* and *communication*, on the nature of the conversational process examined through the lens of Sociology, Social Psychology and Rhetoric, and also on the specific functions of this process (cognitive, emotional, interacting). Attention is paid to the objectives in interpersonal and mass communication, to the reasons and conditions necessary for the realization of behavioral act of communication, and also to the communication channels needed to transfer information, attitude and ideas between people. Because of the limited size of this representation the author aims not to cover all the studies published until now but to indicate basic concepts and points of view about the topics laid in the text.

Key words: conversation, communication, communicator, communication interaction, interpersonal communication, mass communication, communication channels

Уводни думи

Общуването е една от главните и най-важни движещи сили на човешката общност. То е и спътник на всяка човешка дейност и поведение. В хода на всяка съвместна дейност хората обменят помежду си различни представи, идеи, интереси, настроения, чувства и състояния.

Настоящата статия представлява теоретичен обзор, чиято цел е да се представят базови публикации, свързани с изясняването на обема и на съдържанието на термина „комуникация“. Обектът на изследването е комуникацията между хората, а негов предмет – етимологията и семантиката на понятието „комуникация“, различните видове комуникационни взаимодействия и техните особености.

Задачите на обзора са да се хвърли светлина върху приликите и разликите в употребата на термините „общуване“ и „комуникация“, а също така, да се открият общото и различното в комуникационните модели, представящи човешката комуникация.

Етимология на термините „комуникация“ и „общуване“

В българския език терминът „общуване“ често е натоварен с различно значение от термина „комуникация“. Под „общуване“ обикновено се разбира взаимодействие между хора, а под „комуникация“ – пренасяне на информация посредством технически канали – медиите [1]. Употребата на термина „комуникация“ обаче, през последните десетилетия постепенно измества употребата на „общуване“, най-вече поради факта, че страната ни е повлияна от различните процеси на глобализацията, вследствие на което зачестява употребата на думи от международната/интернационалната научна терминология. Терминът „комуникация“ е един от най-често употребяваните термини в хуманитарните, социалните и техническите науки.

„Интересна е етимологията и полисемантичността на понятието „комуникация“. То произлиза от латинското „communicare“ (съобщавам, споделям, правя (нещо) общо). Коренът ѝ е *mun* (а не *uni*), свързан с думи като „community“ (общност), meaning (значение) и др. Латинското *munus* се отнася до даровете или задълженията, предлагани и изпълнявани публично – в това число устройването на гладиаторските борби, данъците и обредите в памет на мъртвите“ [2].

В езиците, на които латинският е оказал силно влияние, „communication“ изразява както определен тип действие, така и резултат от това действие, т.е. „communication“ може да бъде разбрано както като „общуване“, така и като „съобщение“ [3].

В съвременния български език „общуване“ се употребява предимно като синоним на „взаимодействие“, като самото взаимодействие се състои от взаимно обвързани действия на двама или повече души [4].

Терминът „комуникация“ може да има различни значения, като например:

- съобщаване на информация, което не е свързано с диалог или друг вид взаимодействие между адресата и адресанта на съобщението
 - акт на приемане на нещо, а не на изпращането му
 - връзка или съединение (*В Русия словосъчетанието „железнодорожната комуникация“ се осмисля като наличие на железопътна връзка между две или повече населени места. Същото важи за „почтовата комуникация“ (почтенска връзка) и т.н.*) (Курсивът мой)
 - пренос на психически същности като идеи, мисли или значения
 - физически трансфер или предаване на нещо - комуникация на топлина, светлина, магнетизъм. (*Такова е например определението „призрачно взаимодействие между частиците“, на английски език (spooky quantum communication), дадено от Алберт Айнщайн за явлението, при което между две елементарни частици може да съществува връзка, дори те да са отдалечени на голямо разстояние една от друга.*) (Курсивът мой)
 - двукратен трансфер – размяна, взаимност, обмен
 - разговор – обмен на мнения между близки приятели и колеги [5]

Същност и значение на термина „комуникация“

Васил Райнов смята, че съществени анализи на понятието още през 18. век прави немският философ и математик Готфрид Лайбниц, който, повлиян от бурно развиващата се по това време механика, определя т.нар. „communicatio motus“ в даден комуникативен процес от типа – тялото А при контакт с тялото В му предава своето ускорение. Лайбниц предлага ново метафизично учение за комуникацията на субстанциите, определяйки три вида субстанции, взаимодействащи помежду си в няколко типа състояния:

- комуникация между тела
- комуникация между животни
- комуникация между хора
- комуникация между тела и животни
- комуникация между тела и хора

комуникация между животни и хора [6]

Интересно е деленето на човешката комуникация, в чиято основа застава създадената от немския философ теория за монадите.

Според Лидия Кондова „учението за монадите на Лайбниц не е просто метафизическа приказка, а отговор на въпроса за това кои са градивните елементи на съществуващия свят в съответствие с естествената теология и деистичното разбиране на рационалистическата философия, че е възможно достигането до основните принципи на реалността“ [7].

Васил Райнов определя учението за монадите като първият опит (макар и метафизичен) за надмодално обединяване на значими белези, които се съдържат в ядрото на информационните единици. Лайбниц говори за двустранно променяне на информацията и комуникаторите, които я приемат или предават. С други думи това означава, че щом определени съдържания са осъзнати от даден човек по начин, който позволява те да бъдат осъзнати от друг човек, то между тях съществува акт на комуникация [8].

Тази теория стои върху разбирането, че комуникацията се осъществява чрез определени знаци и символи, на които са приписани някакви съдържания. Комуникацията в този случай би могла да се осъществи, само ако има наличие на определени условия, а именно – употребяваните знаци трябва да имат психо-физиологични качества, идентични или близки за участниците в общуването; двете страни в общуването трябва да знаят броя на допустимите значения на знаците и символите.

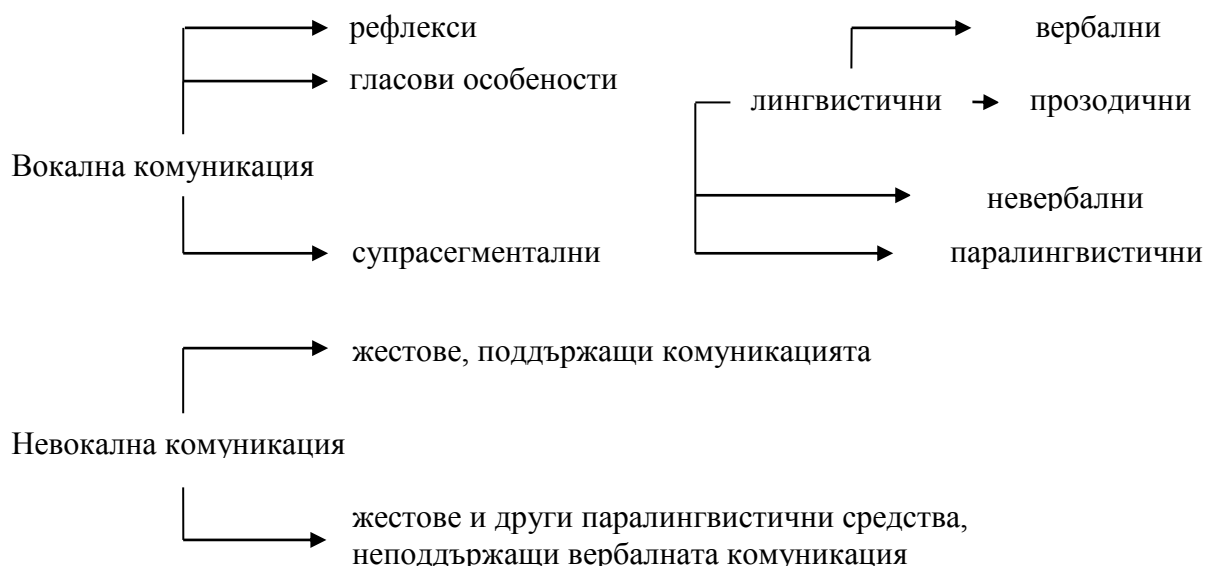
Самият Лайбниц не употребява често термина „комуникация“ в смисъла му на човешко взаимодействие. Много по-честотна употреба срещаме у друг немски учен от 18. век – Кристиан Волф. Когато става въпрос за човешка комуникация, Волф употребява термините „communicatio“, „communicare“, „communicabilis“ [9].

Според него е необходимо съществуването на символен апарат, с който да се оперира, за да се постигне правомерна комуникация, и то така, че да се предава вербална информация, която да има социална значимост, тази информация да бъде преносима на големи разстояния и да се позволява участието на повече лица в процеса на комуникационно взаимодействие.

Следващите значими моменти в еволюцията на понятието „комуникация“ откриваме в методите на представителите на социалния бихевиоризъм. Интересен е научният апарат на американския социолог и психолог Джордж Мийд [10]. Той твърди, че процесът на усвояване на опита в поведението на индивидите се осъществява чрез вербална и невербална комуникация, като осъществяването на комуникацията на по-ниските равнища на биологично развитие става предимно чрез жестове и параезик, а на по-високите – чрез значими, символни елементи.

В рамките на семиотиката френският учен Бернар Тусен разбира значението на термина „комуникация“ като изграждане на кодирани отношения между говорещия и слушащия, при условие че слушащият може на свой ред да стане говорещ [11].

Американският семиотик и лингвист Томас Сибиък обединява по-голямата част от проявите на човешката комуникация в следната съдържателна класификация: **Фиг. 1**

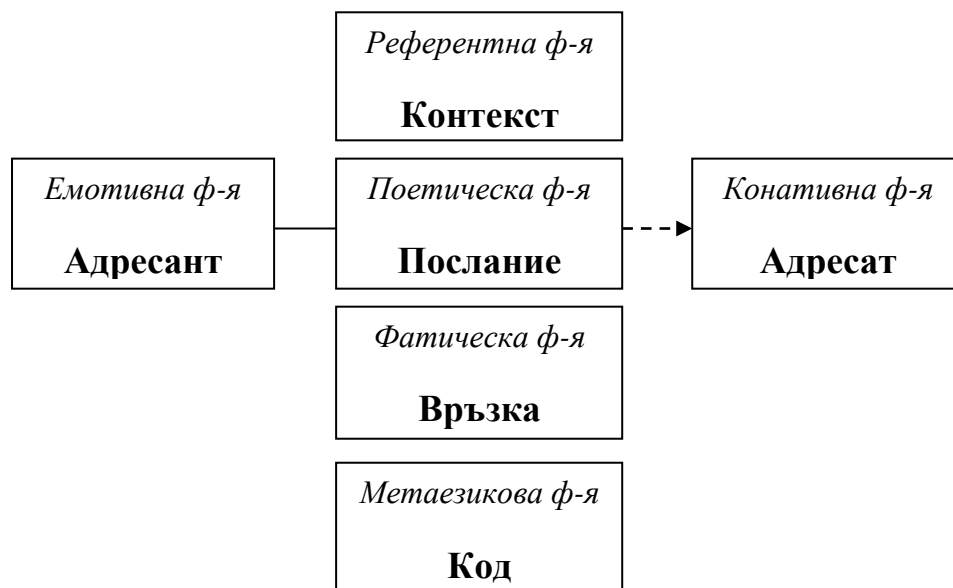

Фиг. 1 Съдържателна класификация на Т. Сибиък [12]

Европейският основател на семиотиката Фердинанд Сюзюр смята, че за да открием явленията на речевата дейност трябва да разгледаме индивидуалното действие, което позволява възпроизвеждането на кръговото движение на речта. Този акт изисква наличието на най-малко двама участници в общуването, като отправната точка на кръговото движение се намира в мозъка на единия участник, където фактите са свързани с представите за езиковите знакове, служещи за тяхното изразяване.

Определено понятие извиква в мозъка съответстващ образ или съвкупност от езикови знакове, което представлява психическо явление. Това психическо явление бива последвано от физиологически процес, при който артикулационният апарат на говорещия изпълнява акта на говорене, като по този начин звуковите вълни се разпространяват в посока слуховия апарат на другия участник в общуването. След това кръговото движение продължава, но в обратен ред – от слушащия към говорещия, като те разменят ролите си [13].

Най-известният до днес лингвистичен модел на комуникацията е дело на руския лингвист и литературен теоретик, свързан с формалистката школа, Роман Якобсон. Роман-Якобсоновият модел се сочи като най-репрезентативния модел, създаден досега в областта на лингвистиката и семиотиката. В него комуникацията е изобразена по следния начин: **Фиг. 2**

Фиг. 2 Лингвистичен модел на Роман Якобсон [14]

Моделът е съставен от шест компонента, всеки един от които представлява отделна функция на езика. Под влияние на австрийския психолог Карл Бюлер, Якобсон открива три нови функции на езика – поетическа, фатическа и метаезикова. Освен това, Якобсон дава нови наименования на трите функции на Бюлер. Експресията е заменена с емотивна функция на езика, обръщението с конотативна функция на езика, а репрезентацията с референтна функция на езика.

“Благодарение на поетическата функция на езика е възможно да съществува словесното изкуство. Благодарение на фатическата функция на езика е възможно да се осъществи и поддържа словесна връзка със събеседника. [...] Благодарение на метаезиковата функция ние можем да обясним на събеседника си какво сме искали да кажем, ако той не ни е разбрал, и да установим валидни за двамата ни правила на общуване. Кодът в тази система за мислене на нещата означава „правила и ограничения, които осигуряват предаване на информация в общуването“ [15].

За разлика от останалите лингвисти Дел Хаймз не е изобразил схематично своята идея за същността на комуникацията. Хаймз допълва комуникационния модел на Роман Якобсон с два нови компонента – тема и обстановка. По-късно Хаймз представя схематично виждането си за комуникацията чрез думата *speaking* (говорене), която той разглежда като акроним.

S – Setting (обстановка и сцена)

P – Participants (участници в комуникационния акт)

E – Ends (цели на общуването)

A – Act sequence (ход на действието - форма и съдържание на посланието)

K – Key (ключ - начин за предаване на посланието)

I – Instrumentalities (инструментариум - канали за предаване на посланието)

N – Norms (норми на речта)

G – Genres (жанрове на речта) [16]

Един от най-известните философи и лингвисти, които активно разработват темата за „комуникацията“, е Пол Вацлавик. Той представя резултатите от своите изследвания в пет тези:

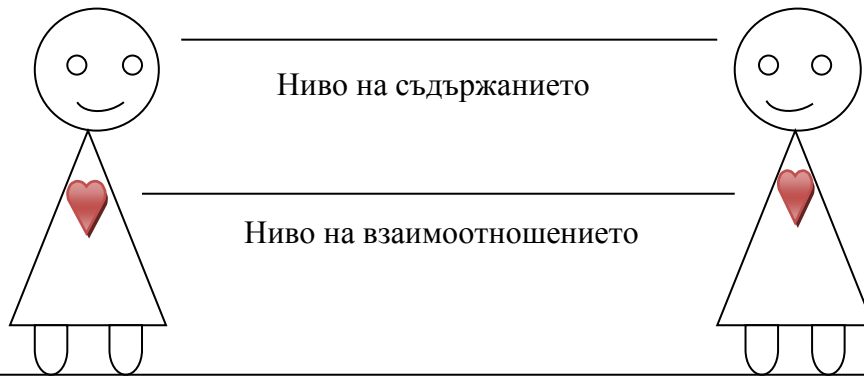
- Не е възможно да не се общува
- Всеки комуникативен процес има съдържателен аспект и аспект на взаимоотношението
- Невинаги междуличностната комуникация има причина (причинно-следствена връзка)
- Съществува цифрова (думи и изречения) и аналогова (отношения) връзка
- Процесът на междуличностната комуникация може да бъде симетричен или комплементарен, в зависимост от това, на какво се основават отношенията между комуникационните партньори – на равноправие и сходства или на неравенство и различия (Преводът мой) [17]

Вацлавик твърди, че дори мълчанието може да бъде информативно. Жестовите на човека и неговите мимики създават определено впечатление за него, интонацията и гласът допълват това впечатление, осанката сигнализира за неговото настроение и личностни особености.

Всеки комуникационен процес включва в себе си съдържателен компонент и компонент на взаимоотношението. **Фиг. 3**

С помощта на съдържателния компонент хората предават информация, данни и факти. Компонентът на взаимоотношението съдържа в себе си междуличностните връзки на този, който изпраща съобщението и на този, който го получава. На „предметно“ ниво хората съобщават съдържанието, а на ниво „взаимоотношение“ става ясно как това съдържание трябва да бъде разбирано. Например, изпращащият съобщението казва: „Спечелих от лотарията!“ (съдържание) и в същото време се смее (отношение). Получателят, отчитайки смеха, разбира, че се шегуват с него. Към аспекта на взаимоотношението Вацлавик добавя също мимиките, жестовите и интонацията (Преводът мой) [18].

Нива на
общуване

Фиг. 3 Комуникационен модел на Вацлавик [19]

Съобщението на ниво „взаимоотношение“ се поддава на определена класификация. Съществуват положителни и отрицателни послания. Към отрицателните Вацлавик отнася всички неясни и „разтеглени“ послания, при които е невъзможно да се разбере за кого става дума.

В междуличностната комуникация е трудно да се открият причинно-следствените връзки. Никой не може да каже със сигурност кой е започнал спора, например. Началото винаги е субективно, също като т.нар. „поставяне на препинателните знаци“, при което се забелязва интересният феномен на самосбъдващото се пророчество. Например, този, който е убеден, че не е уважаван, се държи недоверчиво и се отнася към света с раздражение. Ответната реакция на обкръжаващите го хора потвърждава първоначалното предположение на човека и той продължава да се държи негативно.

Вацлавик прави разделение на връзката между комуникационните партньори, като определя два основни вида – „цифрова“ и „аналогова“ (Преводът мой) [20].

Цифровата връзка се базира на думите и изреченията, които са подчинени на определен обект. Езикът е логичен, абстрактен и представя съдържателния аспект на комуникационния процес. Чрез него се предава информация, без да се дават указания как тази информация трябва да се интерпретира и оценява.

За разлика от цифровата връзка, аналоговата има по-непосредствено отношение към човека. Тя се базира на добре развити форми на комуникация, поради което е и по-разпространена от сравнително новата цифрова връзка, която хората учат, докато овладяват езика. Аналоговата връзка на Вацлавик се отнася не към обектите, а към отношението между обектите или хората.

Според Вацлавик процесът на междуличностното общуване може да бъде симетричен или комплементарен, в зависимост от това, на каква основа са поставени взаимоотношенията между комуникационните партньори (Преводът мой) [21].

Ако взаимоотношенията между тях са равноправни и се базират на сходството, то тези взаимоотношения биха могли да бъдат наречени още „огледални“, а тяхното взаимодействие – симетрично.

Вацлавик определя като комплементарни отношенията, които възникват, когато действията на единия партньор допълват действията на другия. Ако симетричните взаимоотношения се отличават със стремеж към равноправие и минимизиране на различията между партньорите, то комплементарните взаимоотношения се основават на различията между партньорите, които се допълват. В този вид отношения съществуват две различни позиции. Единият партньор заема т.нар. първо място, а вторият – второ място. Тези двойка понятия обаче не бива да се разглежда както двойките „силен-слаб“, „лош-добър“ или други подобни. Комплементарната комуникация се основава на обществени или културни отношения като например: майка-дете; лекар-пациент; учител-ученик (Преводът мой) [22].

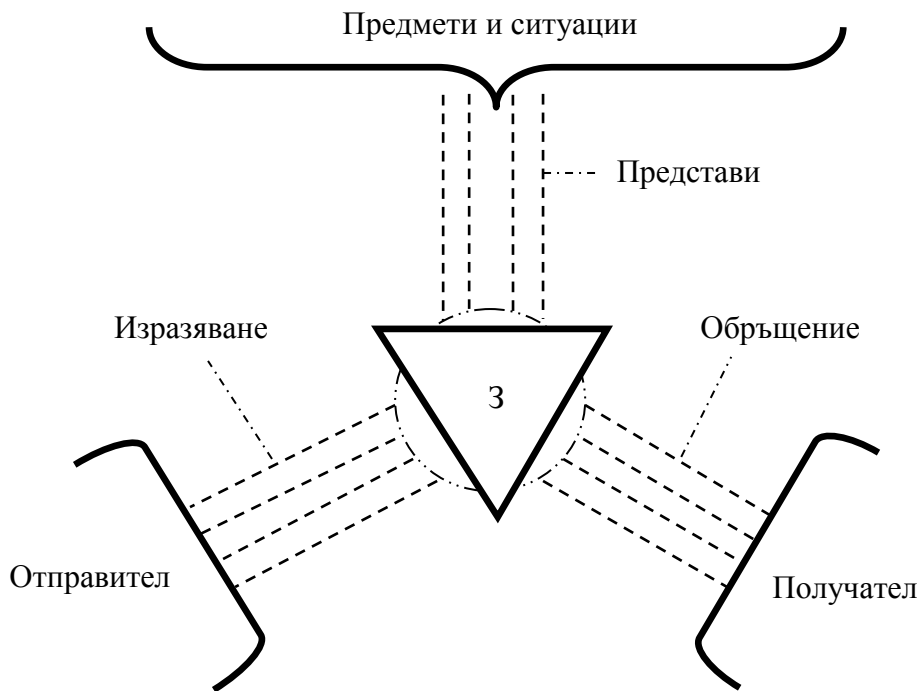
Вацлавик разглежда комуникацията и отношенията между хората като отворена система, т.е. двама души, които участват в процес на комуникация, не просто си взаимодействат, а създават едно цяло, което може да се разглежда отделно от обкръжаващата го среда. В тази система всички елементи взаимодействат помежду си и си оказват взаимно влияние. Във всяка

система съществува обратна връзка, което означава, че не само елемент А оказва влияние на елемент Б, но и елемент Б оказва влияние на елемент А и т.н. Обратната връзка показва, че следствието от нещо вече случило се оказва влияние на предстоящите събития, т.е. поведението и начина на общуване на единия участник в комуникационния процес не само въздейства на другия участник, но и до голяма степен обуславя особеностите на неговата комуникация. Обратната връзка играе важна роля в това, дали системата ще остане в равновесие, тъй като по време на комуникация възникват събития, които биха могли да я извадят от равновесие или дори да я унищожат напълно. Обратната връзка помага за настройването на поведението на участниците в акта на комуникация, което е необходимо условие за преодоляване на възникналите противоречия по време на този акт, а преодоляването на тези противоречия води до стабилизиране на системата (Преводът мой) [23].

Австрийският психолог Карл Бюлер създава свой модел на процеса на комуникацията. Моделът на Бюлер е триелементен и съдържа отправител и получател на посланието, както и конкретно езиково явление [24].

Бюлер разглежда тези три компонента като три променливи фактора на комуникацията. Тези фактори са символизиращи от триъгълника в схематичното изобразяване на комуникацията, което Бюлер предлага. Линиите в схемата символизиращат семантичните функции на езиковия знак, а полето, очертано от кръга, в който се намира буквата „З“ (знак), е обектът на изследване от страна на лингвистиката [25].

Карл Бюлер извежда и три основни функции на човешкия език – експресивна; апелативна; репрезентативна [26].

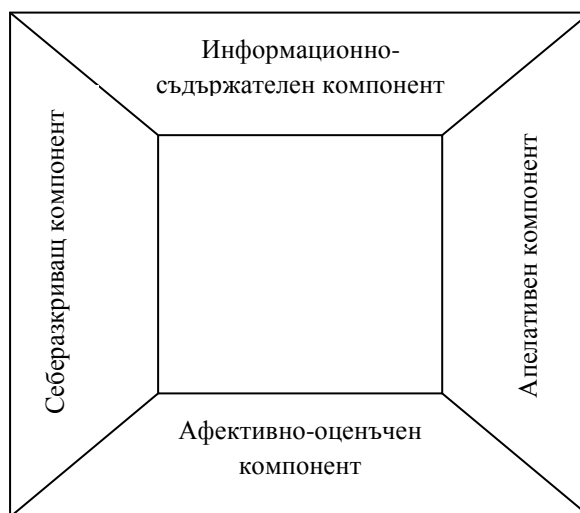

Фиг. 4 Комуникационен модел на Карл Бюлер [27]

Интересен е моделът на немския психолог Фридман Шулц фон Тун, който смята, че търсенето само на един стил на общуване е нецелесъобразно и ненужно. „Като основа на доброто общуване фон Тун поставя двойното съответствие:

- съответствието като съгласие със самия себе си
- съответствието като съгласие със спецификата на ситуацията и с причините за възникване на общуването“ (Преводът мой) [28]

Той представя своя комуникационен модел като квадрат: **Фиг. 5**

Фиг. 5 Модел на Фридман Шулц фон Тун [29]

„Анализирайки етиологията и семиотиката на комуникативните послания, обменяни в хода на междуличностните интеракции, Лангер, фон Тун и Тауш, стигат до извода, че комуникативността и интегративният характер на тези послания е възможна благодарение на тяхната четириизмерна структура, включваща информационно-съдържателен, афективно-оценъчен, апелативен и себеразкриващ компонент [30].

Информационно-съдържателният компонент е деловият аспект на посланието. Шулц фон Тун прилага разработения по-рано от него, в съавторство с Ранхард Тауш, критериен модел за разбираемост на текстовете, който предвижда четири ключови елемента на разбираемото изказване.

- простота: простото представяне на предметното съдържание. Обстоятелствата трябва да бъдат изложени интересно и конкретно, с кратки изречения
- план: свързващата нишка на изложението не трябва да се губи или прекъсва. Текстът трябва да бъде съдържателен и последователен. Необходимо е по-важната информация да се отделя от по-маловажната
- краткост/изразителност: текстът или изказването винаги трябва да съдържат конкретна информация, която най-ясно и разбираемо да изразява основната мисъл
- стимулиране: текстът трябва да бъде интересен, увлекателен и да се чете лесно. Това може да се постигне чрез употребата на примери, сравнения, метафори, илюстрации и т.н.

Следващият аспект от модела на Шулц фон Тун е себеразкриването. Според фон Тун, във всяко изречение, което човек казва, съобщава и нещо за себе си. Получателят на посланието може да разпознае в него не само предметното съдържание, но и отношението. Също така е възможно адресатът да попита за причините, които са подтикнали адресанта да съобщи конкретната информация. Шулц фон Тун поставя този аспект на границата между себеразкриването и себепредставянето (Преводът мой) [31].

Много от адресатите на посланието са чувствителни към следващия компонент от модела на Шулц фон Тун – афективно-оценъчния. В него изпращащият посланието изразява своето отношение към получаващия. За осъзнаването на този компонент важна роля играе възприемането на невербалното поведение.

Последният от четирите компонента е апелативният. Той може да бъде експлицитен или имплицитен. Когато адресантът на посланието иска да манипулира адресата, той използва всички аспекти на комуникацията по начин, който да подкрепя неговото обръщение. Обръщението ще бъде по-скоро имплицитно, тъй като в другия случай у адресата може да се създаде впечатление, че е подложен на манипулация.

Шулц фон Тун разширява своя комуникационен модел с т.нар. „модел с четири уши“, според който всеки получател на послание има по едно ухо за всеки от компонентите на съобщението.

Ухото на информационно-съдържателния компонент отговаря за възприемането на съобщаваните факти. Ухото на себеразкриването служи за възприемане на онази част от комуникативното послание, която информира за определени аспекти на личността. Ухото на афективно-оценъчния компонент улавя информацията, чрез която се изразява лично отношение към комуникационния партньор в рамките на едно комуникативно послание. Ухото на апелативния компонент служи за осъзнаване на въздействието или на провокативното намерение, изявено в дадено комуникативното послание (Преводът мой) [32].

Изследванията върху общуването в областта на психологията показват, че то е процес за решаване на определена комуникативна задача. Макар че по време на общуването е възможно възникването на множество различни ситуации, то има еднаква и сложна психолингвистична структура, която може да бъде разчленена на няколко основни етапа:

На първо място стои ориентирането. Актът на общуването започва с това, че хората изпитват потребности, лежащи извън самото общуване. Тези потребности се намират в сферата на дейността, която това общуване обслужва. Според различните случаи на общуване се изменя и характерът на това ориентиране. Понякога то може да бъде сведено до минимум. В тези случаи хората общуват помежду си почти автоматично, използвайки готови формулировки. Когато човек попада в нова за него ситуация и общува с непознати събеседници, му се налага да следи реакциите на събеседниците си и да успява да приспособи своето общуване към тях [33].

След като ориентирането в обстановката приключи, комуникаторът започва да планира стратегия на общуване според моментната ситуация, като си представя, обикновено безсъзнателно, какво именно трябва да каже, как трябва да се държи и т.н.

Следващата стъпка на комуникатора е изборът на конкретните средства, които ще използва – т.е. решава кога ще говори, какво ще каже и как ще го каже.

Последният етап е самото осъществяване на акта на общуването – говоренето. С това обаче общуването не завършва, тъй като е от съществена важност говорещият да проконтролира ефективността му – да има представа за качеството на слушането, да установи обратна връзка, която да му сигнализира, дали избраните от него средства и съдържание достигат своята цел, или не.

От казаното дотук можем да обобщим най-важните умения, които човек трябва да притежава, за да осъществи полезен акт на общуване. Това са: умението бързо и точно да се ориентира в условията на конкретното общуване; умението да планира предварително своята реч, избирайки подходящото за случая нейно съдържание; да намери адекватни средства за предаването на това съдържание; да може да осъществи качествена обратна връзка, да оценява реакциите на комуникативния си партньор и да действа в съответствие с тях.

Общуването не е процес, който протича между изолирани индивиди, а преди всичко процес, осъществяващ се между хората като членове на обществото, което обуславя неговата социална природа.

Комуникацията в човешкото общество освен чрез невербални средства, се осъществява и посредством думи, което прави човека уникален сред останалите представители на животинския свят. Речта е един от най-важните фактори за осъществяването на социализация.

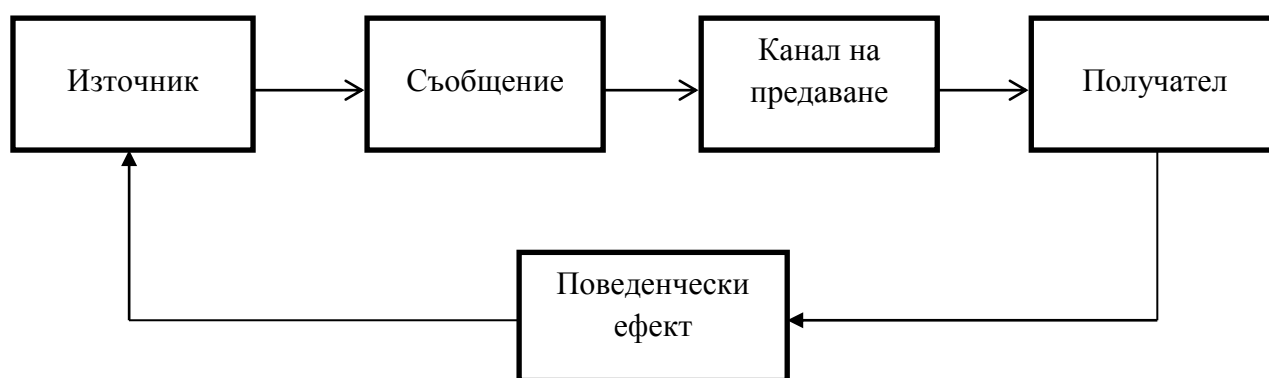
Процесът на комуникация се осъществява посредством предаване и приемане на информация, на идеи и на нагласи между отделните индивиди. За да бъде обаче комуникацията успешна, те трябва да осмислят по идентичен начин символите, които обменят, т.е. да имат общ език и социокултурна принадлежност [34].

Научните изследвания в сферата на социалната комуникация започват в средата на 20. век, като оттогава са създадени различни изследователски модели. Тези модели, макар и различни, имат една обща характеристика – присъствието във всеки от тях на четири основни компонента: послание; източник на посланието; канал за предаване на посланието; получател на посланието.

Източникът най-често е авторът на самото послание, като той може да бъде отделна личност или организация. Съобщението, което източникът изпраща се кодира, а неговото значение се декодира. За да бъде успешен този процес е необходимо всички участници в комуникационния акт да принадлежат към една и съща социокултурна среда. Съобщението може да бъде както вербално, така и невербално, а в повечето случаи е комбинация от двете.

Последният от четирите основни компонента, комуникационният канал, бива два вида – междуличностен или чрез употребата на някакви технически средства, като в зависимост от това се определя и характера на комуникативното взаимодействие – непосредствено и опосредствено.

Към четирите основни компонента на социологическите комуникационни модели може да се добави и обратната връзка между източника и получателя на посланието. Обратната връзка е поведенчески акт, който се осъществява успешно, ако източникът на посланието разбира за реакцията на получателя в резултат на неговия отговор. Чрез нея комуникативните партньори съдят доколко са ефективни средствата за общуване, които те са избрали в дадената ситуация [35].

Фиг. 6 Общ комуникационен модел на Ч. Христов [36]

Освен междуличностно комуникационното взаимодействие може да бъде и масово. Широката употреба на термина „масова комуникация“ се налага през втората половина на 20 век, когато достъпът на обществото до средствата за масова комуникация се улеснява. За разлика от междуличностното общуване, където комуникаторите са ясно персонализирани, при масовата комуникация те често не притежават тази характеристика. Ролята на канал за предаване на информацията изпълняват различните медии, а източникът на посланието може да бъде някаква институция. В същото време източникът на посланието е и активна страна в комуникационния процес, а аудиторията, която е хетерогенна, реагира на определени групови норми на поведение.

“Общуването, като всяка друга дейност, има своя цел (желан резултат), мотиви и условия на реализиране.

Целите при общуването са взаимното разбиране и съгласуване на действията на партньорите в съвместната дейност. С общуването се цели да се предизвикат определени промени в съзнанието на партньора и в неговото отношение и поведение. Общуването отразява не само желанията и стремежите на единия партньор, но трябва да съдържа в себе си и целите (желанията и стремежите) и на другия партньор – тогава то се проявява като единна цел, като единна програма за действие” [37].

Мотивите за извършване на комуникационния процес могат да бъдат познавателни, емоционални, нравствени и т.н. Тяхното познаване и съгласуване определя до каква степен въздействието по време на комуникативния акт ще бъде успешно.

Общуването с аудиторията като типична форма на реторическото общуване е съзнателна целенасочена дейност между делови партньори [38].

Условията за осъществяване на реторическо общуване могат да бъдат два вида - обективни и субективни.

Към обективните условия спадат повода за осъществяване на комуникационния акт, мястото и времето на случване, демографските особености на аудиторията, както и нейните нагласи и подготовка.

Предразположеността и подготвеността на комуникативните партньори, тяхното ниво на активност, знанията, уменията им да създават и поддържат контакт, както и тяхното състояние на ума и духа в дадения момент, се отнасят към субективните условия за реторическо общуване. От значение са и личностните качества на самия комуникатор – нивото на владеене на езика, на който се изпраща комуникационното послание, характерът му и особеностите на невербалното му поведение – жестове, мимики, тембър, сила на гласа и т.н.

Влияние върху условията за осъществяване на реторическо общуване оказва и обкръжаващата среда, т.е. външните условия, в рамките на които се извършва комуникацията. Наличието на емоциогенни фактори като твърде високи или твърде ниски температури, силни вибрации, шум и др., определя външните условия като неблагоприятни, а тяхното отсъствие като благоприятни [39].

Заклучение

Въз основа на направения обзор, има основания да се формулират следните обобщения и изводи:

- Забелязва се разлика при употребата на термина „комуникация“ в езиците, върху които латинският е оказал силно влияние, където „комуникация“ би могъл да бъде разбран както като „общуване“, така и като „съобщение“ и при употребата му в българския език, в който терминът се използва предимно със значението на пренасяне на някакъв вид информация посредством технически канали
- Обособяват се два основни вида комуникации – междуличностна и масова, като всеки един от тези видове притежава свои собствени особености. Междуличностната комуникация е предимно неопосредствана и се извършва посредством директен контакт между комуникационните партньори, като особена роля за успешното общуване играе моменталната обратна връзка. Характерно за масовата комуникация е наличието на посредник, който служи като канал за предаване на съобщението, като тази роля в повечето случаи встъпват различните средства за масова информация
- Представените комуникационни модели акцентират предимно върху наличието на участници в процеса на общуване, върху самото послание, както и върху вербалните характеристики на общуването. В някои от тях се вземат под внимание контекста, в който се извършва комуникационния процес (Дел Хаймз, Карл Бюлер, Роман Якобсон), както и обратната връзка (Пол Вацлавик, Чавдар Христов, Роман Якобсон). Като недостатъци на разгледаните модели бихме могли да изтъкнем акцента върху речта и вербалната комуникация и фактът, че невербалните характеристики на комуникацията (жестове, мимики, аксесоари т.н.) и тяхното влияние върху процеса на общуване не се отчитат в достатъчно висока степен. Това важи и за комуникационния канал, който само се отчита (Чавдар Христов, Дел Хаймз), без да се вземат предвид неговите особености и променливи характеристики, които биха могли да влияят върху целия комуникационен процес.

Цитати

- [1] Александрова, Д. *Основи на реториката*, 2013, УИ „Св. Климент Охридски“, с. 21.
- [2] Александрова, Д. (2013). *Основи на реториката*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.20.
- [3] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.123.
- [4] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.123.
- [5] Александрова, Д. (2013). *Основи на реториката*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.20-21.
- [6] Райнов, В. (1993). *Символното поведение на човека*. София: Издателство на БАН., с.11.
- [7] Кондова, Л. (2012). Монада и Ноумен. Монадологията на Лайбниц и критиката на Кант, бр. 2, с. 1, <<http://philosophia.bg/монадологията-лайбниц/>>, последно посещение на 07.12.2014.
- [8] Райнов, В. (1993). *Символното поведение на човека*. София: Издателство на БАН., с.12.
- [9] Райнов, В. (1993). *Символното поведение на човека*. София: Издателство на БАН., с.12.
- [10] Райнов, В. (1993). *Символното поведение на човека*. София: Издателство на БАН., с.13.
- [11] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.123-124.
- [12] Райнов, В. (1993). *Символното поведение на човека*. София: Издателство на БАН., с.14.
- [13] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.126-128.
- [14] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.131.
- [15] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.132.
- [16] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.132-133.
- [17] Мерманн, Е. (2007). *Комуникация и комуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.15.
- [18] Мерманн, Е. (2007). *Комуникация и комуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.16.
- [19] Мерманн, Е. (2007). *Комуникация и комуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.16.
- [20] Мерманн, Е. (2007). *Комуникация и комуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.18-19.
- [21] Мерманн, Е. (2007). *Комуникация и комуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.19.
- [22] Мерманн, Е. (2007). *Комуникация и комуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.19.

- [23] Мерманн, Е. (2007). *Коммуникация и коммуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.20-21.
- [24] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.129.
- [25] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.129-130.
- [26] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.129-130.
- [27] Георгиев, Борислав (2001). *Моделите на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“, София: НБУ, с.129..
- [28] Мерманн, Е. (2007). *Коммуникация и коммуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.22.
- [29] Мерманн, Е. (2007). *Коммуникация и коммуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.22.
- [30] Стоицова, Т. и Б. Мизова (2005). Семиотика на комуникативното послание, с. 1-2, <<http://bjop.files.wordpress.com/2008/10/tolia-stoitsova-bistra-mizova-doklad.pdf/>>, последно посещение на 13.12.2014.
- [31] Мерманн, Е. (2007). *Коммуникация и коммуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.21-23.
- [32] Мерманн, Е. (2007). *Коммуникация и коммуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“, с.27-29.
- [33] Александрова, Д. (2013). *Основи на реториката*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.21.
- [34] Александрова, Д. (2013). *Основи на реториката*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.21-22.
- [35] Христов, Ч. (2008). *Убеждаване и влияние*, София: „Сиела“, с. 68-69.
- [36] Христов, Ч. (2008). *Убеждаване и влияние*, София: „Сиела“, с. 69.
- [37] Александрова, Д. (2013). *Основи на реториката*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.23.
- [38] Александрова, Д. (2013). *Основи на реториката*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.23.
- [39] Александрова, Д. (2013). *Основи на реториката*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с.23-24.

Библиография

1. Александрова, Д. (2013). *Основи на реториката*. София: УИ „Св. Климент Охридски“
2. Викулова, Л и А. Шарунов (2008). *Основы теории коммуникации: практикум*. Москва: „Восток-Запад“
3. Ефтимова, А. (2011). *Невербалната комуникация: медии и медиатори*. София: „Сиела“
4. Зарецкая, Е. (2002). *Риторика: теория и практика речевой коммуникации*. Москва: „Дело“
5. Мерманн, Е. (2007). *Коммуникация и коммуникабельность*. Харьков: „Гуманитарный Центр Харьков“
6. Радева, В. (2014). *Убеждаваща комуникация и диалог*. София: УИ „Св. Климент Охридски“
7. Райнов, В. (1993). *Символното поведение на човека*. София: Издателство на БАН
8. Руменчев, В. (2006). *Невербална комуникация в публичната реч и деловото общуване*. София: УИ „Св. Климент Охридски“
9. Христов, Ч. (2008). *Убеждаване и влияние*. София: „Сиела“
10. Anderson, R. (2000). *Glossary of Greek Rhetorical Terms Connected to Methods of Argumentation, Figures and Tropes from Anaximenes to Quintilian*. Leuven: Peeters Publishers
11. Георгиев, Борислав (2001). *Модели на комуникацията*; Бочков, П. и О. Тодоров (съст.) „Ловци на умове I. Лекции по антропология“. София: НБУ
12. Кондова, Л. (2012). Монада и Ноумен. Монадологията на Лайбниц и критиката на Кант, бр.2, с.1, <<http://philosophia.bg/монадологията-лайбниц/>>, последно посещение на 07.12.2014.
13. Стоицова, Т. и Б. Мизова (2005). Семиотика на комуникативното послание, с. 1-2, <<http://bjop.files.wordpress.com/2008/10/tolia-stoitsova-bistra-mizova-doklad.pdf/>>, последно посещение на 11.12.2014.